

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Назгуль Асанбековна Илиязованын Кыргыз Республикасынын
Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2024-жылдын
30-декабрындагы аныктамасына даттануусу боюнча

ТОКТОМУ

2025-жылдын 13-февралы

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу –
Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев,
Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев,
Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы С.А. Джалгокпаеванын катышуусунда
«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык
Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Н.А. Илиязованын
Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын
2024-жылдын 30-декабрындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда
карап чыкты.

Н.А. Илиязованын өтүнүчү боюнча даттанууда келтирилген жүйөлөрдү
жана материалдарды изилдеп чыгып, судья-баяндамачы Л.П. Жумабаевдин
маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТА П Т Ы:

2024-жылдын 5-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Н.А. Илиязовадан Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – КЖПК) 497-беренесинин 3-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 59-беренесинин 3-бөлүгүнө, 95-беренесинин 1, 4-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүч келип түшкөн.

Талашылып жаткан ченем судьяны жана экс-судьяны жазык жоопкерчилигине тартуунун тартибин карайт, ага ылайык мындай жол-жобо Кыргыз Республикасынын Башкы прокурорунун сунушунун негизинде Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин макулдугу менен гана демилгелениши мүмкүн.

Өтүнүчтүн мазмунунан жана ага тиркелген материалдардан көрүнүп тургандай, Кыргыз Республикасынын Президентинин 2021-жылдын 30-апрелиндеги № 105, № 106 жарлыктары менен Н.А. Илиязова курагынын чегине жеткенге чейин күчүндөгү ыйгарым укуктары менен Кыргыз Республикасынын жергиликтүү сотунун судьясынын кызмат ордуна дайындалган жана Бишкек шаардык сотуна кызматтык милдеттерин аткаруу үчүн жиберилген.

Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин Башкы тергөө башкармалыгы (мындан ары – УКМК) тарабынан Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин (мындан ары – КЖК) 343-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1, 2-пункттары, 342-беренесинин 2-бөлүгүнүн 4, 5-пункттары, 3-бөлүгүнүн 2-пункту жана 337-беренесинин 4-бөлүгү менен каралган кылмыштарды жасагандыгына шектелгендиги боюнча арыз ээсине карата сотко чейинки өндүрүш башталган.

Судьялар кеңешинин 2023-жылдын 26-сентябрындагы чечими менен Башкы прокурордун сунушу боюнча Н.А.Илиязованы жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берилген. Биринчи май райондук сотунун тергөө

судьясынын 2023-жылдын 27-сентябрындагы токтому менен ага карата 2023-жылдын 26-ноябрына чейин камакка алуу түрүндөгү бөгөт коюу чарасы колдонулган.

Баяндалган жагдайлардын негизинде, Судьялар кеңешинин чечими “Соттук өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 36-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, ал жарыяланган күндөн тартып үч күн өткөндөн кийин, башкача айтканда, 2023-жылдын 29-сентябрында мыйзамдуу күчүнө кириши керектигин арыз ээси белгилеген. Ошол күндөн тартып гана сотко чейинки өндүрүш органдары аны кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу, анын ичинде ага карата бөгөт коюу чарасын колдонуу жана тергөө амалдарын жүргүзүү процессин башташы мүмкүн.

Кайрылуу субъектиси тергөө органынын 2023-жылдын 27-сентябрындагы камакка алуу түрүндө бөгөт коюу чарасын колдонуу жөнүндө өтүнүчү сотко чейинки өндүрүштүн алкагында тергөө органы КЖПКнын ченемдерин гана жетекчиликке алгандыгын күбөлөндүрөт, мында Судьялар кеңешинин бул чечимдин мыйзамдуу күчүнө кириши жөнүндө чечими жана судьяга карата өндүрүштүн өзгөчө тартиби эске алынган эмес деп белгилеген. Бул процессуалдык бузууга карабастан, тергөө судьясы өтүнүчтү канааттандырып жана эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү бөгөт коюу чарасын тандоо менен судьялардын кол тийбестигинин жана көз карандысыздыгынын конституциялык принциптерин, ошондой эле Кыргыз Республикасынын жараны катары анын укуктары менен эркиндиктерин бузууга жол берген.

Арыз ээси КЖПКнын 56-главасынын жоболорунда судьяларга карата сотко чейинки өндүрүштүн жана тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн өзгөчөлүктөрүн деталдуу регламенттөө каралбагандыгын көрсөткөн. Мыйзам чыгаруучу КЖПКны кабыл алуу менен судьялардын конституциялык-укуктук статусун толук өлчөмдө эске алган эмес жана анын ченемдерине судьялардын көз карандысыздыгынын ажырагыс бөлүгү болуп саналган кол тийбестик

принцибин камсыз кылуу үчүн зарыл болгон кошумча кепилдиктерди киргизген эмес. Анын ордуна КЖПК судьяларды жазык жоопкерчилигине тартуу тартибинин “Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө” конституциялык Мыйзамда бекитилген жалпы жоболорун кайталоо менен чектелет, бул арыз ээсинин пикири боюнча судьялардын өзгөчө статусунан келип чыккан укуктук жөнгө салуунун талаптарына ылайык келбейт.

Кайрылуунун автору кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда Судьялар кеңешинин жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берүү жөнүндө чечиминин күчүнө кирүү мөөнөтүнө көрсөтмөнүн жоктугу тергөө органдары тараптан карама-каршылыктуу укук колдонуу практикасын жаратып, бул судьялардын кол тийбестигинин жана көз карандысыздыгынын конституциялык принциптеринин, ошондой эле жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктеринин бузулушуна алып келет деп эсептейт.

Арыз ээси өзүнүн жүйөлөрүн негиздөөдө инсандын кол тийбестигинин, судьялардын көз карандысыздыгынын жана алардын Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш ийүүсүнүн принциптерин бекемдеген Конституциянын ченемдерине шилтеме жасаган. Ал, адам соттун гана чечими жана мыйзамда белгиленген негиздерде жана тартипте гана кармалышы, камакка алынышы же эркиндигинен ажыратылышы мүмкүн экендигин көрсөткөн (59-берененин 3-бөлүгү, 95-берененин 1, 2, 4-пункттары).

Баяндалганды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүндү.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2024-жылдын 30-декабрындагы аныктамасы менен Н.А. Илиязованын кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Судьялар коллегиясынын белгиленген актысында ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясы көрсөтүлгөн, ага ылайык

алар алгач Конституцияга ылайык келет деп эсептелет. Ушуга байланыштуу алардын конституциялуулугундагы күмөн саноолор талашылып жаткан актынын же анын түзүмдүк элементинин жөнгө салуу предметинин жана конституциялык ченемдерди бузуунун ортосундагы ажырагыс системалуу байланышты көрсөткөн ынанымдуу укуктук жүйөлөр менен ырасталууга тийиш.

Бирок арыз ээсинин талашылып жаткан жобонун конституциялуу эместиги жөнүндө жүйөлөрү кылмыш-жаза ишин териштирүү фактыларын баяндоо менен эле чектелген жана талашылып жаткан ченемдик жобонун конституциялуулугунда күмөн саноонун пайда болушу үчүн жетиштүү укуктук негиздемени камтыган эмес. Башкача айтканда, арыз ээси өз позициясын укук колдонуу практикасына жана сотко чейинки териштирүүгө байланыштуу аргументтер менен негиздеген, бул конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында каралышы мүмкүн болбогон, иштин иш жүзүндөгү жагдайларын изилдөөнү талап кылган, анткени алар Конституциянын 97-беренесинде жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинде аныкталган Конституциялык соттун ыйгарым укуктарынын чектеринен тышкары болгон.

Судьялар коллегиясы КЖПКнын 56-главасы менен регламенттелген судьяга карата кылмыш ишин козгоонун жана аны жазык жоопкерчилигине тартуунун өзгөчө тартиби процессуалдык кепилдик жана сот бийлигин алып жүрүүчүлөрдүн өзгөчө статусун тастыктоо болуп саналат деп белгилеген.

Коллегия өзүнүн жүйөлөрүнөн тышкары Конституциялык соттун укуктук позицияларын да көрсөтүп, судьяны жазык жоопкерчилигине тартуу үчүн Башкы прокурордун өзү тарабынан кылмыш ишин козгоо жол-жоболору, Судьялар кеңешинин макулдугунун зарылдыгы жана тергөө аракеттеринин мыйзамдуулугуна көзөмөл жүргүзүү судьяны кылмыш-жаза куугунтугун демилгелөөнүн мыйзамдуулугунун жана негиздүүлүгүнүн кепилдиги болуп

кызмат кылаарын баса белгилеген. Судьялардын кол тийбестиги жана анын көз карандысыздык принциби менен каралган бул коргоо чаралары өзүм билемдик менен куугунтуктоонун алдын алуу үчүн жетиштүү, бирок бул адамдын статусуна карабастан жазасыз калуунун куралы болуп калбашы же кылмыштардын бетин ачууга тоскоол болбошу керек.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1, 4-пункттарын жетекчиликке алып, судьялар коллегиясы, кайрылуу мазмуну боюнча жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбегендиктен, ал эми анда билдирилген талап Конституциялык сотко караштуу болбогондуктан кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Судьялар коллегиясынын белгиленген аныктамасына макул болбостон, Н.А. Илиязова 2025-жылдын 15-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын аныктамасы негизсиз, анткени өтүнүчтө талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө талапты негиздеген укуктук аргументтер камтылган деп эсептейт. Н.А. Илиязова анын максаты ага карата козголгон кылмыш иши менен макул эместигин билдирүү эмес, колдонуудагы кылмыш-жаза-процесттик мыйзамдар менен судьялардын укуктук статусун жөнгө салуучу атайын ченемдик укуктук актылардын ортосунда карама-каршылыктын бар экендигин көрсөтүү болгонун белгилейт. Мунун маңызы КЖПКда боштуктун бар экендигинде, ал судьяны жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берүү жөнүндө Судьялар кеңешинин чечими күчүнө кирген учурду так белгилебейт. Натыйжада тергөө органдары “Соттук өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Мыйзамдын 36-беренесинин 1-бөлүгүндө каралган мөөнөткө көңүл бурбастан, бул чечим мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин эле судьяны камакка

алуу жөнүндө өтүнүч менен кайрылышкан. Арыз ээсинин пикири боюнча, мындай практика судьялардын кол тийбестигинин жана көз карандысыздыгынын конституциялык принциптерин бузуу, жарандардын укуктары менен эркиндиктерин коркунуч алдында коюу менен укуктук белгисиздикти жаратат, бул укуктук мамлекеттин негиздерине карама-каршы келет.

Даттануунун калган бөлүгүндө анын автору укуктук мүнөздөгү жаңы аргументтерди келтирген эмес жана баштапкы өтүнүчтө келтирилген жүйөлөрдү гана кайталайт.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, Н.А. Илиязова судьялар коллегиясынын даттанылып жаткан аныктамасын жокко чыгарууну жана анын кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянакка келди.

Судьялар коллегиясынын аныктамасына даттанууну кароодо Конституциялык сот анын тыянактарына кайрылууда баяндалган аргументтердин жана талаптардын, ошондой эле аларды жокко чыгарган жүйөлөрдүн чектеринде гана баа берет.

Конституциялык сот Кыргыз Республикасы укуктук мамлекет болуп саналарын, анын иши оболу укуктун үстөмдүгүнө, мыйзамдуулук режимине, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин таанууга жана сактоого негизделгендигин бир нече жолу баса белгилеген. Жогоруда айтылгандар, өз кезегинде, инсандын да, ошондой эле мамлекеттин да өз ара жоопкерчилигине алып келет, мыйзамдарды катуу сактоону талап кылат, муну менен укук мамилелеринин бардык субъекттерине укук ченемдүү жүрүм-турумду тандоого түрткү берет (2022-жылдын 26-октябрындагы, 2024-жылдын 31-январындагы, 2024-жылдын 21-июнундагы чечимдери).

Башкача айтканда, юридикалык күчкө жана жалпыга милдеттүү мүнөзгө ээ болгон мыйзамдардын императивдик ченемдери укуктун бардык субъекттери, анын ичинде сот жана укук коргоо органдары тарабынан бир түрдүү жана кынтыксыз колдонулушу керек. Бул туура укуктук жөнгө салуунун милдеттүү эрежелери катары укук ченемдеринин объективдүү жана ырааттуу аткарылышына кепилдик берет.

Алсак, сот тутумунун көз карандысыздыгынын жана натыйжалуу иштешинин конституциялык кепилдиктерин ишке ашырууда, ошондой эле сот бийлигин кийлигишүүдөн жана кысымдан коргоонун укуктук механизмдерин камсыз кылууда “Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө” конституциялык Мыйзам жана “Соттук өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Мыйзам менен судьялардын укуктук статусу, алардын көз карандысыздыгы, кызматка дайындоо жана бошотуу тартиби, алардын жоопкерчилиги, ошондой эле судьялар коомдоштугунун жана соттук өз алдынча башкаруу органдарынын ишинин уюштурулушу жана принциптери аныкталган.

Соттук өз алдынча башкаруу органы болуп, анын ичинде Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңеши эсептелет. Судьялар кеңешинин конституциялык ыйгарым укуктарына ылайык судьяларды жазык же башка жоопкерчиликке тартууга анын макулдугу менен мыйзамдарда аныкталган тартипте жол берилет (96-берененин 4-бөлүгү).

Бул механизмдерди деталдаштыруу “Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 32-беренесинде чагылдырылган, ал судьяны жазык жоопкерчилигине тартуунун тартибин конкреттештирет. Бул ченем Судьялар кеңешинин макулдугун алуу зарылдыгын белгилейт жана судьяны тартуу үчүн негиздерди, жазык ишинин жагдайларын жана жазык мыйзамынын тиешелүү беренесин көрсөтүү менен Башкы прокурордун Судьялар кеңешине кайрылуу процессин сүрөттөйт.

Өз кезегинде, “Соттук өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Мыйзамдын 36-беренеси Судьялар кеңешинин чечиминин мыйзамдуу күчүнө кирүү тартибин жана аны аткаруу жол-жобосун белгилейт.

КЖПКнын 497-беренеси кызмат адамдарынын айрым категорияларынын, анын ичинде судьяларды жана экс-судьяларды жазык жоопкерчилигине тартуунун тартибин аныктайт. Талашылып жаткан ченем Башкы прокурордун сунушун киргизүү жолу менен судьяларды жана экс-судьяларды жазык жоопкерчилигине тартуу процессин жана Судьялар кеңеши баш тарткан учурда кайталап кайрылууга тыюу салууну регламенттейт.

Ошентип, КЖПКнын талашылып жаткан ченеми Башкы прокурордун сунушун берүүсүнүн негиздерин жана жол-жобосун аныктоо менен судьяларды жана экс-судьяларды кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуунун жалпы тартибин белгилейт. Ошол эле учурда “Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын жана “Соттук өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Мыйзамдын атайын ченемдери мындай сунуштарды кароо механизм, Судьялар кеңешинин чечимдерди кабыл алуу, алардын күчүнө кирүү жана аткаруу тартибин конкреттештирет. Башкача айтканда, КЖПК процессуалдык аспектилерди, ал эми атайын мыйзамдар – судьялардын өздөрүнүн кызматтык милдеттеринен улам кол тийбестикке ээ болгон адам катары алардын өзгөчө статусу жөнүндө алардын көз карандысыздыгынын конституциялык кепилдиктерин ишке ашыруунун өзгөчөлүктөрүн жөнгө салат.

Ушуга байланыштуу Конституциялык сот, судьялар коллегиясы кайрылууда келтирилген арыз ээсинин аргументтеринин жыйындысы укук колдонуу практикасы жана конкреттүү жазык ишин териштирүү менен шартталган жүйөлөр менен бекемделген деген тыянакка туура келди деп эсептейт, алар конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында каралышы мүмкүн эмес, анткени алар Конституциянын 97-беренесинде жана “Кыргыз

Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинде аныкталган Конституциялык соттун ыйгарым укуктарынын чегинен чыгат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т О К Т О М К Ы Л Д Ы:

1. Назгуль Асанбековна Илиязованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2024-жылдын 30-декабрындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул токтом акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**